ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀਰੀਜ਼ 175

ਗੁਰਮੁਖ ਪੈਰ ਸਕਾਰਥੇ, ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਰਗ ਚਾਲ ਚਲੰਦੇ
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਨ ਚਲ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਲ ਜਾਇ ਬਹੰਦੇ

ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ

ਤਾਂਘ ਤੇ ਪਰਯਤਨ

ਇਹ ਲੇਖ ਸਮਰਪਤ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨਾਂ 20 ਫਰਵਰੀ 1921 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਉਪਰੋਂ ਨਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿਤਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲਾ
(ਡਾਕਖਾਨਾ ਸਨੌਰ, ਪਟਿਆਲਾ)
ਪੰਜਾਬ—ਇੰਡੀਆ

45 ਪੈਸੇ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਿਖੀ ਮਹਿਲ ਦੇ ਸਤੂਨ-ਥੰਮ (pillars) ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਇਹ ਮਹਿਲ ਖੜਾ ਹੈ, ਪਰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਤਕੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਇਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਉਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ :

'ਤੂ ਪੇਡੁ ਸਾਖ ਤੇਰੀ ਫੂਲੀ—ਤੂ ਸੂਖਮ ਹੋਆ ਅਸਥੂਲੀ' (ਮਾਝ ਮਃ ੫)

ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਓਵੇਂ ਹੀ ਠੀਕ ਢੁਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੋਹੜ ਦਾ ਇਕ ਨਨ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਬੀਜ ਕਿਸੇ ਭਾਗਭਰੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਉਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਤੇ ਹਰਾ ਭਰਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਲਾਉਂਦਾ ਫੈਲਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਦਾੜ੍ਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵਡੇ ਰੁਖ ਦਾ ਥਾਉਂ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਏਨਾ ਵਡ ਪਰਵਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਓਹ ਬੋਹੜ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਨ੍ਹੇ ਜਹੇ ਬੀਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ ਅਤੇ ਓਹ ਆਪਣੀ ਹਰ ਟਾਹਣੀ ਤੇ ਉਸ ਬੀਜ ਭਰੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਗੋਹਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਏਡੇ ਵਡੇ ਆਕਾਰ-ਪੇਡ ਸ਼ਾਖਾ ਪਤਿਆਂ-ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਉਸ ਛੋਟੇ ਜਹੇ ਬੀਜ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਓਹ ਕਿਸੇ ਕਾਲ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਵਡ ਆਕਾਰੀ ਬੋਹੜ ਵਾਂਙ ਸਰਬ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਜਮਾ ਰਹੀ ਸਿਖੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਉਸ ਸੁਲੱਖਣੀ ਰਾਇ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜ ਅਸੀਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪਾਵਨਾ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਪਾਵਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਓਹ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਰਹ ਜ਼ਰਹ ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੋਤਿ-ਨੂਰੀ ਨਾਨਕ - ਦੀ ਯਾਦ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਲ ਹੋਇ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਿਸ਼ਮ ਸੰਨ 1469 ਵਿਚ ਪੂਜਯ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਅਤੇ ਦਾਈ ਦੌਲਤਾਂ ਉਪਰ ਪਈ। ਓਹ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸੂਰਜ

ਜਿਸ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਵਾਹਦਾਨੀਅਤ — 'ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ, ਏਕੋ ਹੈ, ਭਾਈ ਏਕੋ ਹੈ' ਦਾ ਸੁਬਕ ਪੜ੍ਹਣਾ ਸੀ ਏਥੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸੰਧੂ ਜਟ ਬਾਲਾ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਿਰਾਸੀ ਮਰਦਾਨਾ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਨਸਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ-'ਭਾਈ ਬਾਲਾ' ਤੇ 'ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ' ਜਾਣ ਕੇ ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬਣਾਇਆ। ਕਿਤਨੀ ਭਾਗ-ਭਰੀ ਧਰਤੀ ਸੀ ਉਹ ਜਿਥੋਂ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 'ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ ਦੀ ਅਜ਼ਾਂ (ਬਾਂਗ) ਉਠੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਹਿਦੂਦ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਅੰਦਰ ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਸ ਕੁਮਾਰੀ ਤਕ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਤਿਬਤ, ਚੀਨ, ਬਰਮਾ, ਸ਼ਿਆਮ, ਲੰਕਾ, ਅਰਬ, ਇਰਾਕ, (ਬਗਦਾਦ, ਮੱਕਾ, ਮਦੀਨਾ) ਈਰਾਨ, ਤਾਤਾਰ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਅਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਬਾਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਇਉਂ ਕੀਤੀ।

'ਸਭੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨਿ ਤੂ ਕਿਸੈ ਨ ਦਿਸਹਿ ਬਾਹਰਾ ਜੀਉ ॥' (ਮਾਝ)

ਤਲਵੰਡੀ ਦੀ ਇਸੇ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹਮਜੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬਾਲ ਵਰੇਸ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦਾ, ਪਹਿਲੀ ਪਟੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ, ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਗਾਉਣ ਅਤੇ ਉਜੜੇ ਖੇਤ ਹਰੇ ਭਰੇ ਕਰਨ ਦਾ, ਫਨੀਅਰ ਨਾਗ ਦੀ ਫਨ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਗੂੜੀ ਨੀਂਦ ਮਾਨਣ ਦਾ ਅਤੇ ਤੰਬੂ ਸਮਾਨ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਛੇ ਵਣ ਦੇ ਰੁਖ ਹੇਠ ਛੁਪ ਬੈਠਣ ਦਾ। ਇਸੇ ਬਾਉਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਲ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੋਏ ਹੋਇ ਹਨ।

ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਦੇਸ ਪਰਦੇਸਾਂ ਤੋਂ ਆ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮਥੇ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿਘ ਦੇ ਰਾਜ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਸੰਨ 1818-19 ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਫਤਿਹ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਏਥੇ ਆਏ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ

ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਗਾ ਦਿਤੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਅੰਦਰ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਸਿੰਜਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਣ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਆਮਦਨਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਦਿਤੀਆਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਯਾਸ਼ੀ ਤੇ ਆਚਰਨ ਹੀਨਤਾ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਮੌਜ ਮੇਲੇ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਬਣ ਗਏ, ਬਲਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵੇਚ ਵਟ ਖਾਣ ਤੋਂ ਭੀ ਸੰਕੋਚ ਨ ਰਿਹਾ। ਵੇਖੋ ਵੇਖੀ ਹਰ ਥਾਂ ਹੀ ਐਸਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਅੰਨ੍ਹੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਉਦਾਸੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦਾ ਸਾਧੂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਨੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਮਿਰਾਸਨ ਘਰ ਪਾ ਲਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਭੀ ਹੋ ਗਏ। 'ਯਥਾ ਰਾਜਾ ਤਥਾ ਪਰਜਾ' ਦੇ ਅਖਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈਬੰਦ ਤੇ ਚੇਲੇ ਚਾਟੜੇ ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਚਾਰ ਕਦਮ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ, ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮਹਿਫ਼ੂਜ਼ ਨ ਰਹੀ। ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਚਲ ਪੈਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ ਅਤੇ ਚੂੰਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਾਜੋਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਿਖੀ ਦਰਦ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸੂਝਵਾਨ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਠਾਣੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਚੇਕੰਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਕੁਝ ਪਠਾਨ ਅਤੇ ਕਈ ਭਗੌੜੇ ਕਾਤਲ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੈ ਲਏ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਦਾਰੂ ਸਿੱਕਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਮਹੰਤ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਤਿਆਰੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਗੁਝੀ ਛਿਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਖ ਭੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਸਤਰਾਂ ਸਹਿਤ ਬਹੁਤੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਆਖਰ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਕ ਮਹੰਤ ਕੀ ਹੈਸੀਅਤ ਰਖਦਾ ਸੀ ? ਪਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਜਹੇ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਉਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਹੋਵੇ, ਸਿਖ ਕਿਵੇਂ

ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਹੰਤ ਦੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਲਗ ਚੁਕੀ ਮੈਲ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਧੋਤੀ ਜਾਏ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਇਸ ਧਰਥਾਏ ਹੁਕਮ ।

'ਇਤ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰ ਧਰੀਜੈ—ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣ ਨ ਕੀਜੈ

ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਉਕਰਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਧਾਰੋਵਾਲ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ (ਜੋ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੀ) 19 ਫਰਵਰੀ 1921 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਤ ਵਜੇ ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦਰਦ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇਰੇ ਪਾਵਨ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕਦੋਂ ਤਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ? ਤੇਰੇ ਏਹ ਸੇਵਕ ਤੈਥੋਂ ਆਗਿਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਕੁਕਰਮੀ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ 'ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਚਕਰ' ਜੋ ਏਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਫਿਰਾਇਆ ਸੀ, ਦੀ ਪਾਕ ਪਵਿਤਰ ਸਰੋਦ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਉਠਦੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦੀ ਰਹੇ ।

ਤੇਰੇ ਇਹ ਨਿਮਾਣੇ ਸੇਵਕ ਇਸ ਕਾਰਜ ਹਿਤ ਕਮਰ ਕਸੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਲ ਤੇ ਬੁਧ ਬਖਸ਼ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਐਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਇ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਤੇਰੇ ਅਰਥ ਲਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜ਼ਹੇ ਕਿਸਮਤ !

ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਐਸੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਤੇਰਾ ਫੁਰਮਾਣ

'ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ—ਖੰਨਾ ਸਗਲ ਰੇਣ ਛਾਰੀ'

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਅੰਦਰ ਵਸਿਆ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਹੱਥ ਉਠਾਏ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿ ਕੇ ਨਾਮਰਸ ਲੀਨ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ—'ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਉ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ'

'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ—ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਕਾ ਭਲਾ'

ਅਰਦਾਸ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਭ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ' ਪਿਛੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਗਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਹੋ ਚੁਕੀ ਅਰਦਾਸ ਉਤੇ ਸਰਬ

ਸੰਮਤੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾਈ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਏ ।

੨੦ ਫਰਵਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ੧੦ ਫਗਣ ਸਵੇਰੇ ਸਤ ਤੋਂ ਅਠ ਵਜੇ ਤਕ ਇਹ ਸਾਰੇ ੧੩੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ 'ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ' ਦੇ ਫੁਰਮਾਣ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਮਹੰਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਹਥੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਜਾਂ ਘਾਇਲ ਹੋ ਡਿਗੇ ਅਤੇ ਇਨਾਂ ਦੇ ਮਖਨੀ ਪਲੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਨਦੀ ਵਤ ਵਗੇ ਖੂਨ ਦੇ ਰੇੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਜੰਮੀ ਉਸ ਮੈਲ ਨੂੰ ਧੋ ਦਿਤਾ ਜੋ ਮਹੰਤ ਦੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਲਗਾ ਰਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ।

ਘਾਇਲ ਹੋ ਡਿਗੇ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਲਕੜੀ ਦੇ ਫਟਿਆਂ ਉਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਅ ਮਿਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਅਗ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ, ਜਥੇਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਡ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਾੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੋ ਪਿਛੋਂ ਪਹੁੰਚਣੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉਢੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਘੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਬਲ ਰਹੀ ਆਵੀ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ— ਇਹ ਸਾਂਰੀ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾ ਦੇ ਸਿਦਕ, ਅਡੋਲਤਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ (non-violence) ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਘਟ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।

ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਅਨੇਕ ਗੁਣੀ ਹੋ ਚਮਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਓਹੋ ਪਾਵਨਾ ਸਿਰ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲੋਂ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਅਲੋਕਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਨੇ 130 ਚਕਵਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਧੂਹ ਪਾਈ ਕਿ ਓਹ ਕੰਵਲ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਰਸ ਮਾਨਣ ਆਏ ਭੌਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈ 'ਸੁਖ ਸੰਪਟ ਰਾਸ' ਉਸ ਕੰਵਲ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਮਾ ਗਏ ਅਤੇ

'ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ ਜਲ ਹੂਆ ਰਾਮ
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨੁ ਥੀਆ ਰਾਮ (ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫)

ਇਉਂ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜਰਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ

ਸਾਹਿਬ ਨ ਕੇਵਲ ਰੂਹਾਨੀਅਤ (Spirituality) ਦੇ ਉਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਹੀ ਬਲਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਸਿਖਰ ਦਾ ਭੀ ਪਰਤੀਕ ਹੈ ਅਥਵਾ ਸਿਖੀ ਦਾ ਜਨਮ ਤੇ ਸੰਪੂਹਨਤਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਮੋਏ ਹਨ ।

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸ਼ਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਖ ਦਾ ਵਿਛੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਅਨਭਵ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਹਿਣ ਸੁਨਣ ਦੀ ਨਹੀਂ । ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਜੁੜਨਾ ਜਾਂ ਵਖੋ ਵਖ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਕੋਈ ਅਸਚਰਜ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਆਂਇਆ ਅਤੇ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ । ਸਾਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੰਜ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਵੇ । ਪਾਕਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਮੁਬਾਰਕ ਹੋਵੇ ਸਾਡੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਸੀਬ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਉਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਣਤੰਤਰੀ ਵਿਧਾਨ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਹੈ..। ਪਰ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਰ ਕਲੇਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੱਕਾ ਸ਼ਰੀਫ, ਆਪਣੀ ਅਯੁਧਿਆ ਅਤੇ ਮਥਰਾ ਭੂਮੀ—ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਅਸ਼ਥਾਨ, ਜਿਥੋਂ ਉਠਦੀ

੧ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ
ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਦੀ ਅਲੌਕਕ ਧੁਨੀ

ਤਥਾ ਬਾਂਗ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤ ਰਾਤ ਟੁੰਬਦੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ । ਬੀਤੇ ਬੜੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਵਾ ਕਰੋੜ ਸਿਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੀ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਉਠਦੀ ਹੂਕ ਕਿ 'ਸਾਨੂੰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ,'ਅਣਸੁਣੀ ਅਤੇ ਅਣਗੌਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸਾਡਾ ਇਹ ਵਿਧਾਨਕ ਹੱਕ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਾਡੀ ਗਣਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡਾ ਹਥ ਵਟਾਏ ਅਤੇ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਸਿਖ ਜਜ਼ਬਾਤ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੀ ਚਿਤਾਉਣੀ ਸਿਖ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਵਲੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ; ਖਾਸ ਕਰ ਉਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਤੇ

ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਬਦੇਸ ਨੀਤੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਹੋਏ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਸਿਖ ਹਿਰਦੇ ਅਤਿ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀਵਾਨਾ ਅੰਦਰ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਮੰਗ ਦਾ ਪਾਸ ਤਕ ਨਹੀਂ, ਹਾਲਾਕਿ ਦੇਸ ਅੰਦਰ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਅਤ੍ਹੀਅੰਤ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਇਸ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀ, ਬਲਕਿ ਸੁਨਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਪਾਕ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜੰਗ ਬਾਦ ਹੋਏ ਸ਼ਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤਾ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਕਸਤਾਨੀ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਕਿਸੇ ਭਾਰਤੀ ਵਫਦ ਨਾਲ ਸਿਧੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ—ਜਿਸ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਿਖ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਵਫਦ ਵੱਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੁੱਲੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਜਾਣਾ ਨਿਰਾ ਭਾਰਤੀ ਸਿਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਖਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਪਰਦੇਸੀਂ ਜਾ ਵਸੇ ਸਿਖ ਭੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਪਰਦੇਸੀਂ ਵਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਸਤਾਨ ਜਾਣ ਆਉਣ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹ ਇਕੱਲੇ ਦੁਕੱਲੇ ਭੀ ਜਦੋਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁਣ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਿਖ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ੇਸ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਯਥਾ ਕਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸੀ, ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਚੌਥ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕ੍ਰਮਨਸਾਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਹੌਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ।

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁਪ ਸਾਧ ਰਖਣ, ਸਗੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਭਾਰਤੀ ਵਫਦ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਧਾਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਪਨਾਉਣ ਨੇ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਪਾਕਿ-ਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਥੇ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗਲ ਚਲਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਖਿਆ ਬਲਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸਭਾ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਭਾਰਤੀ ਨੀਤੀ ਕੁਝ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਣੀ ਰਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਦੋਹਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਜੋ ਗੱਲ ਤੈ ਪਾਈ ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦੋਵੇ ਮੁਲਕ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਥਾਈਂ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਜਾਇਦਾਦਾਂ

ਤੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਕਫ ਬੋਰਡ (Evacuee Property Trust Board) ਸਥਾਪਣਗੇ ਜੋ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ਮੰਦਰਾਂ ਮਸਜਦਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਰਹੀਆਂ ਮਸਜਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਏਥੇ ਇਕ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਚੂੰਕਿ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਸੋਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਆਮ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸਮਿਲਤ ਹੈ। ਇਉਂ ਹੀ ਪਾਕਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੈਰ ਮੁਸਲਮ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇਕ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਚੂੰਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਸਿਖ ਵਸੋਂ ਨਾਮ ਮਾਤਰੇ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਕਸਤਾਨ ਦੇ Evacuee Property Trust Board) ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ, ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਸਜਦਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਵੇਖ ਭਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਰਖੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਆਦਿ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਹੋਇਆ ਖਰਚ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਨਾਲ ਤਅਲਕਾਤ ਚੰਗੇਰੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹੀਂ ਥਾਈਂ ਵਸਦੇ ਸਿਖ ਇਸ ਪਖੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿ-ਸਤਾਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਜੋਲ ਭਾਰਤੀ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਤੇ ਮਿਤਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਟੇਟਸ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ ਸ੍ਰ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਫੁਰੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਦਮ ਉਠਾਂਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਜਾ ਕੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕੁਝ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਾਕਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਉਥੇ ਬਣੇ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ।

ਸ੍ਰ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਅਜੇਹਾ ਫੁਰਨਾ ਜਾਗਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁਢਲੀ ਸਾਰੀ ਤਾਲੀਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮੇਲਿਆਂ ਮੁਸ਼ਾਹਿਦਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿਸਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਕੂਲ ਬੈਂਡ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦਾ ਮੋਢੀ ਖਿਲਾੜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਖੇਲਾਂ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਅਤੇ ਜਲੂਸਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਗ ਸੀ। ਇਉਂ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸਿਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਅੰਦੋਲਨਾ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦਾ ਥਾਂਉਂ ਮੋਢੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ 1947 ਦੇ ਦੇਸ ਵੰਡ ਦੇ ਸਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜੇਲ੍ਹ ਭੀ ਭੋਗਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰ: ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਛੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਪੰਜ ਚੱਕ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਯਾਦ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਮਿਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਹ ਜ਼ਰਹ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿੱਘਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਉਸ ਦੇ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਖੇਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਕੋਈ ਨਿੱਗਰ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਅੰਦਰ ਡੁਬੇ ਰਹਿਣ ਲਗਾ ।

ਆਖਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਸਜਣਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਪਰੰਤ ਮਿਤੀ 6 ਜੁਲਾਈ 1976 ਦੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨਾਮ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅੰਦਰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਾਬਤੇ ਅਨਕੂਲ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਮਿਤੀ 17

ਜੁਲਾਂਈ 1976 ਨੂੰ ਇਸ਼ੂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸੁਰਟੀਫੀਕੇਟ ਅੰਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੰਤਵ ਸਨ।

(1) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਜਾਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ।

(2) ਪਾਕਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸਿਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

(3) ਪਰਦੇਸੀਂ ਵਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਮੇਲ ਜੋਲ ਬਣਾਏ ਰਖਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਬਾਹਮੀ ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੰਗਠਤ ਕਰਨਾ।

(4) ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤਵ 'ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ' ਦੇ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋਣ, ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਹਾਸ਼ਲ ਕਰਨੀ, ਮੇਲ ਜੋਲ ਬਣਾਏ ਰਖਣਾ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ।

(5) ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੰਤਵਾ, ਆਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿਣਾ।

'ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ' ਦੇ ਨੀਯਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

(1) ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ।

(2) ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਇਕ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਸਿਖ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਖ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰ ਸਿਖ ਇਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

(4) ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਗੈਰ ਸਿਆਸੀ (non-political) ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਨਾ ਉਪਰੰਤ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਓਹ ਕਾਰਜ ਕਰਨੇ ਅਰੰਭੇ

ਜਿਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪਾਕਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਗਲਬਾਤ ਜਾਂ ਲਿਖ ਪੜ੍ਹ ਇਸ ਦੀ ਸਰਪਰਸਤੀ ਹੇਠ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਉਚ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਿਲਣੀਆਂ ਪਾਕਸਤਾਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅੰਦਰ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਪਾਕਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਕ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਖ ਵਫਦ (delegation) ਪਾਕਸਤਾਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਵਫਦ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 16 ਅਕਤੂਬਰ 1979 ਤਕ ਪਾਕਸਤਾਨ ਰਿਹਾ । ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਫਦ ਵਲੋਂ ਜੋ ਸੰਖੇਪ ਰੀਪੋਰਟ - ਲਿਖੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਅੰਮਿਰਤਸਰ ਨੂੰ ਭੀ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬੀਤੇ ਬੱਤੀ ਸਾਲ, ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ 'ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਿਨਾਂ ਤੋਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਦਾਨ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ ਹੁਣ ਤਕ ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕੇ ।

ਇਹ ਰੀਪੋਰਟ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦਿਆਰਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਧਾਰੇ ਅੰਤਰ ਰਾਸਟਰੀ ਸਿੱਖ ਡੇਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ :

ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਨਿਚੋੜ

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਰਪਰਸਤੀ ਹੇਠ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨਿਵਾਸੀ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਦਰ ਜਨਰਲ ਜ਼ੀਊਲ-ਹੱਕ ਨਾਲ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਅਤੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ

ਜਨਾਬ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵਾਬਜ਼ਾਦਾ ਇਫ਼ਤਖ਼ਾਰ ਅਹਿਮਦ ਅਨੁਸਾਰੀ ਮੰਤਰੀ ਰਿਲੀਜਸ ਐਫੇਅਰਜ਼ ਐਂਡ ਮਾਈਨਾਰਿਟੀਜ਼ ਦੇ ਮਿਤੀ 7 ਤੋਂ 8 ਜਨਵਰੀ, 1979 ਨੂੰ ਸ: ਗੰਗਾ ਸ਼ਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ :—

1. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਗਏ ਸਿੱਖ਼ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵੱਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ ।

2. ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

3. ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਹਕੂਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਇਸਲਾਮੀ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ।

4. ਪਾਕਿਸਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਬੇਕਾਇਦਗੀਆਂ ਖਤਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅਸਥਾਂਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਅਨੁਕੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਸਹਿਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਡੈਲੀਗੇਟ ਚੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪਾਕਿਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਭੇਜੇ । ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਜੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੋਟ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆ ਅੰਦਰਲੀ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਘਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ।

19 ਜਨਵਰੀ, 1979 ਨੂੰ ਨਵਾਬਜ਼ਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਬਲਿਕ ਜਲਸੇ ਅੰਦਰ ਅਮਾਮ ਜਾਮਿਆਂ ਮਸਜਦ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ

ਮੁੜ ਉੱਕਤ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾ- ਇਆ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੀਯਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਉਪਰੰਤ ਸਦਰ ਜਨਰਲ ਜ਼ੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਦੀ ਸੋ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਿਖ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮਿਲਣੀ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਕਿ ਪਾਕਿ- ਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਿੱਤ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਨਿਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਿੱਤ ਬਨਣ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਭੇਜਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।

ਉਪਰੰਤ 27 ਅਪਰੈਲ 1979 ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਅੰਦਰ ਨਿਯੁਕਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਐਂਬੈਸੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਮ ਪਤੇ ਲਿਖ ਭੇਜੇ । ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ 30 ਅਪਰੈਲ ਦੀ ਹੋਰ ਲਿਖੀ ਚਿਠੀ ਅੰਦਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਐਂਬੈਸੀ ਵਲੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਦਾਅਵਤ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 4 ਮਈ, 1979 ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪਤੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਸ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿਘ ਜੀ ਟੋਹੜਾ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੈਨੇਜਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ।

ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ 1979 ਨੂੰ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੂੰ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਲਿਖ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗਲ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਹ ਇਸਲਾਮੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸੀ ਹਿਦਾਇਤ

ਕੁਰਾਨ ਮਜੀਦ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੀਆਂ ਇਬਾਦਤਗਾਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ।

ਚੁਨਾਂਚਿ 12 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਨੀ ਐਂਬੈਸੀ (ਵਾਸ਼ਿਗਟਨ) ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਜਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ :—

1. ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅਮਰੀਕਾ
2. ਸ: ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਇੰਗਲੈਂਡ
3. ਸ: ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਿੰਘ ਸਿੰਗਾਪੁਰ
4. ਸ: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ, ਜਾਪਾਨ
5. ਸ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਤ

ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਲੋਂ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਾਏ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਸੀ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨਕੂਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਇਕ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਝਾੜੂ ਦੀਵੇ ਤੇ ਰਾਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚੌਂਕੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਹੈ ।

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਰਹਿਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ (ਸਕੱਤਰ, ਜਾਇੰਟ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ) ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਵਜ਼ੀਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਦਰ ਜਨਰਲ ਜੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਨਾਲ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਿਲਣੀ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦੁਹਰਾਈ ਗਈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸਿਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤ ਦੇਵੇਗੀ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਵਜ਼ੀਰ ਵਲੋਂ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਦਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਮਸਜਦਾਂ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਚਨ ਬਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਅਹਿਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਹਿਦਨਾਮਾਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਸਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਸਲਾਹ ਤੇ ਸੁਝਾਓ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਅਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ' ਦੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਜਤਨਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਆਦਿ ਮਾਕੂਲ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਿਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਜਾਣ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇ ਏਥੇ ਯੋਗ ਸੱਜਣ

ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਦਿ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਾਹਮ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਮਿਥੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾਨ ਆਦਿ ਦੇਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਉਸ ਕੰਮ ਹਿੱਤ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿ: ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਤੋਂ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਰਕਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ ।

ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਕੂਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਉਕਤ ਵਿਚਾਰ ਸਦਰ ਜ਼ੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਵਲੋਂ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਇਕ ਨਿਜੀ ਚਿਠੀ ਮਿਤੀ 13.10.79 ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਇਕ ਪੱਤਰ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ :

1. ਸਰੇ ਦਸਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨਿਯੁਕਤਿਆ ਜਾਵੇ ।
   (ੳ) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰਲੇ ਛੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ।
   (ਅ) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ।
   (ੲ) ਗੁ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ
   (ਸ) ਗੁ: ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

(ਹ) ਗੁ: ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ, ਚੂਹੜਕਾਣਾ

(ਕ) ਗੁ: ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਏਮਨਾਂਬਾਦ

(ਖ) ਗੁ। ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ।

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਕੀਰਤਨ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਘਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਰਾਗੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸ਼ਤਮਿਲ ਜਥੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣ :

(ੳ) ਗੁ: ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ।

(ਅ) ਗੁ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ।

(ੲ) ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ ।

3. ਉਕਤ ਅੰਕ 2 ਹੇਠ ਦਰਜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤੇ ਜਾਣ ।

4. ਗੁ: ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਜਮਾਂ ਅਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

5. ਉਕਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਗੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖੀ ਮੈਂਬਰ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ, ਇਕ ਅਕਾਊਂਟਸ ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟਾਈਪਿਸਟ ਅਤੇ ਦੋ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਫਰ ਦੀਆ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ।

6. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਯੁਕਤੇ ਉਕਤ ਸਾਰੇ ਸਟਾਫ਼ ਤਥਾ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਕਿਆਮ ਲਈ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ।

7. ਉਪਰ ਦਰਜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੇਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਗੁਰਦੁਆ-ਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆ ਲਈ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਢਿਲਿਆਂ (Relax) ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਵੀਜ਼ਾ ਸਹਿਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ ।

8. ਵਿਸ਼ੇਸ ਸਿੱਖ ਮੇਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਰੇਡੀਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁ: ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਗੁ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੀਲੇਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੇਸੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਹਰ ਸੰਗਰਾਂਦ ਅਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਘਟੋ ਘੱਟ ਅੱਧ ਘੰਟੇ ਲਈ ਗੁ: ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਰੀਲੇਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ।

ਸਦਰ ਜ਼ੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਦੀ ਸ੍ਰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 13 ਅਕਤੂਬਰ 79 ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਸਬੰਧਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੇ ਉਕਤ ਅਠ ਸੁਝਾਵਾਂ ਤੇ ਹਮਦਰਦਾਨਾਂ ਗੌਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਜਲਦੀ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਇਸ ਆਸ ਪਿਛੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਦਰ ਜਨਰਲ ਜ਼ੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਦੀ 16 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਨਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੀ ਉਹ ਤਕਰੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਰਸ਼ਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਚਾਲੂ ਰਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ । ਜਨਰਲ ਜ਼ੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਦੇ ਸ੍ਰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਾਖੀ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸਲਾਮੀ ਫਰਜ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਤੀਬਰ ਇਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਕ ਗੈਰ ਮੁਲਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕਈ ਮੁਆਹਿਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ । ਗੈਰ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਟੱਕਰ ਅਥਵਾ (Confrontation) ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਪਰਦੇਸੀ ਹਕੂਮਤ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਲੈਣ ਦਾ ਇਕੋ ਸਾਧਨ ਮਿਲ ਵਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਜ਼ੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਜੈਸੇ ਸਦਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਅਰਥ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦਮ-ਬਾ-ਕਦਮ ਚਲ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਐਸੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਹੋਰ ਸੌਖਾ ਸਾਧਨ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਉਪਰ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਾਲੇ (Evacuee-Property) ਸਬੰਧੀ ਹੋਏ ਮੁਆਹਿਦਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਜੁਗਤ ਭਰਪੂਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਨਿਤਾ-ਪ੍ਰਤੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 32 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕਿਸ ਹੱਥੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕਈ ਪਧਰਾਂ ਤੇ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਹੋਏ ਮੁਆਹਿਦਿਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਏਜੰਸੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਉਪਰ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੈਜਸਲੇਚਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹਨ – ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਲਾ ਬਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਉਹ ਮੁਆਹਿਦੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਾਲੇ ਸਮਝੌਤੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੀ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿਚ ਆਏ ਭਾਰਤੀ ਸਫ਼ੀਰ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਵੱਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ Intelligence ਵੀ ਸਾਡੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ, ਇਸ ਦੇਸ ਅੰਦਰ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਗੌਰ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਸਾਲ, ਜਦੋਂ, ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ' ਦੀ ਸਰਪਰਸਤੀ ਹੇਠ ਸ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਵਧੇਰੇ ਫੇਰੇ ਮਾਰਨੇ ਅਰੰਭੇ ਹਨ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ Intelligence ਦਾ Target (ਨਿਸ਼ਾਨਾ) ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੁੱਛ ਤਾਛ ਦੇ ਉਸ ਨੇ ਜਨਰਲ ਜ਼ੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਨਾਲ ਨੇੜ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਉਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿ 'ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਡੇਸ਼ਨ' ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਬਾਡ਼ੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਫਾਊਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਫ ਊਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਜੀ ਮੁਫਾਦ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੀਟ ਜਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਦਾ ਆਸਵੰਦ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਤਾਂ ਇਕੋ ਗਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਈਰਖਾ ਜਾਂ ਕਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਲਕਿ ਜੋ ਸਜਣ ਆਪਣਾ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਵੱਲ ਲਗਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਤਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਪੋਰਟ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਪਰਸੰਸਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਚਿੱਠੀ, ਜੋ ਫਾਈਲ ਵਿਚ ਮੋਜੂਦ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਗੱਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟੋਹੜਾ ਪਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਖ ਪਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਭਰਨਗੇ।

ਸ੍ਰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਇਸ ਪੰਥਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰਜ ਜਾਣ ਕੇ ਏਡੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਇਸ਼ ਵੰਨੇ ਕਿਉਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਉਸ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹੈ ਅਤੇ 1947 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ

ਸੂ: ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਏਥੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਲੀ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ।

ਅਖੀਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਅਗੋਂ ਹੋਵੇਗਾਂ, ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਸਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਦੇ ਉਹਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਥਾਹ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕਹਿ ਸਕਣਾ ਸਿਫਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸ਼ਕਦੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਕਰਮ ਤਾਂ ਜਤਨ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਫਲ ਲਾਉਣਾ ਜਾਂ ਨਾ, ਇਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ; ਆਪਣਾ ਤਾਂ ਕਰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

'ਆਸਾ ਭੀਤਰ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੁ ਮਿਲੈ ।
ਇਨ ਬਿਧਿ ਸਾਗਰੁ ਤੈਰੀਐ-ਜੀਵਤਿਆਂ ਇਉਂ ਮਰੀਐ ।

ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਮੁਠ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਸਕੀਏ।

ਅਸੀਂ ਚਾਹਵਾਗੇ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਸਾਡੀ ਇਸ ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਜ਼ਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਏ ਜਤਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਜਾਣੂੰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੂਝਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਊਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਓ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਸਕਣ ।

ਅੰਤਰ-ਰਾਸਟਰੀ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਵਾਪਸ਼ੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲ ਬਾਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਏ ਮੁਆਹਿਦਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰਮੀਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਓ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆ-ਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਸਕੇ ।

ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਇਕ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਇਤਹਾਸਕ ਯਾਦਗੀਰੀ ਸਥਾਨ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ਼ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਤੋਂ ਇਕ ਅਤਿ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਹੈ।

(i) ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ

(ii) ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ਼ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰਦੁਆ-ਰਿਆਂ ਦੀ **Maintenance ਅਤੇ Traditional Sanctity** ਦੋ ਵਖੋ ਵਖ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵ੍ਕਫ ਬੋਰਡ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਬਤੌਰ ਮਾਨੂਮੈਂਟ ((**monument**) ਦੇਖ ਭਾਲ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਪਰੰਪਰਾ ਮੁਤਾਬਕ ਮਰਯਾਦਾ ਕੇਵਲ ਸ਼ਰਧਾਂਵਾਨ ਸਿਖ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਅਤੇ ਇਸ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਮਿਤ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਭੀ ਵਖੋ ਵਖ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਚਲਦੇ ਹੋਣਾ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਰਸਾਰ, ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਤੇ ਸਤਕਾਰ ਕੇਵਲ ਸਿਦਕੀ ਸਿਖ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਂਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਆਮ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਹੀ ਸਮਿਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਸਿਖ ਵਸੋਂ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿ-ਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਅਦਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਸਮਿਲਤ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੇ ਹਥ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਕੌਮੀ ਅਦਾਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਹਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਹਨ, ਜੋ ਗੱਲ ਵੈਸੇ ਭੀ ਅਨੁਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਯੋਗ ਹੱਲ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਧਾਰਮਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ

ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਅਦਾਰੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਿਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਇਹ ਤੀਬਰ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੰਧੀ ਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਤਰਮੀਮ ਕਰਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬਣੇ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਆਵਾਜ਼ (effective say) ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਿਖ,ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਗੈਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਉਂ ਨ ਲਿਆਉਣੇ ਪੈਣ। ਐਸਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤੇ ਸੰਤੋਸ ਜਨਕ ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਖੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਹੈ, ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਿਰਾਲੀ ਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ (unique) ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ (unique provision) ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦਰਜ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਦਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਨਰਲ ਜ਼ੀ-ਉਲ-ਹੱਕ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦਸ ਜਾਂ ਦਸ ਤੋਂ ਵਧ ਸਾਲ ਭਰ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾਲਈ ਭੀ ਉਹ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਪਰਥਾਏ ਹੋਈ ਸੰਧੀ ਵਿਚ ਇਸ ਭਾਵ ਦੀ ਧਾਰਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਰਜ ਕਰਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਔਖ ਪਰਤੀਤ ਨ ਹੋਵੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਿਨਿਸਟਰਸ ਨਾਲ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਦਿਤੀ ਰੀਪੋਰਟ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ 22 ਤੋਂ 24 ਅਕਤੂਬਰ ਤਕ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਅਤੇ ਜੋ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਉਹ ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਸਨਲ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਸੌਂਪਨਾ ਪਿਆ। ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ 25 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਦਿਲੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ, ਡਿਪਟੀ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਮੈਮੋਰੈਡਮ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਅੰਤਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਯਕੀਨ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਸਵਾ ਕ੍ਰੋੜ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਜਜਬਾਤ ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਬਤੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨਿਰੋਲ ਧਾਰਮਕ ਮੰਗ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗੀ। ਜਿਸ ਲਈ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਸਿਖ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੁਝਾਉ ਦੇਣ ਹਿਤ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦੋਬਾਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਮੁੜ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ।

'ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ' ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸਟਰੀ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਿਖ ਵਸੋਂ ਹੈ ਓਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਇਸ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਭੇਜ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਜਮਾਤ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਦੇਵੇ। ਐਸਾ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਅੰਦਰ ਸਿਖ ਆਪਣਾ ਥਾਂ ਬਣਾ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੋ ਸਕੇਗੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਦੇਸ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਸ਼ਧ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਟਿਆਲਾ
ਮਿਤੀ 30—10—79

ਇਹ ਟਰੈਕਟ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆ ਦੀ ਸੂਚੀ

1. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪਟਿਆਲਾ
2. ਸਿੰਘ ਸਭ ਵਿਨੀਪੈਗ, 11 ਡਨਡਰਨ ਪਲੇਸ ਵਿਨੀਪੈਗ, ਕੈਨੇਡਾ
3. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਮੇਨ ਰੋਡ ਰਾਂਚੀ
4. ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਭਾ 7 ਗੋਬਿੰਦ ਨਗਰ ਡੇਹਰਾਦੂਨ
5. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਲਾਲ ਗੜ੍ਹ ਬੀਕਾ ਨੇਰ
6. ਸ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਸੀਲ ਰੋਡ ਜਗਰਾਓ
7. ਸ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨਗਰ ਧਨਬਾਦ
8. ਸ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਇੰਡੀਅਨ ਆਟੋ ਮੋਬਾਈਲਜ ਕੁਰਨੂਲ, ਏ. ਪੀ.
9. ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਕਸ਼ਲਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਭਵਨ ਨਾਭਾ
10, ਸ: ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 710 ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਪਾਰਕ ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ
11. ਸ. ਸ. ਬਾਬਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਫੰਡ ਵੈਸਟ ਪਟੇਲ ਨਗਰ ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ
12. ਗਿ: ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔ: ਮਿਸ਼ਨਰੀ 13 ਰੋਡ ਖਾਰ, ਬੰਬਈ
13. ਸ. ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ S.D,M. ਜਗਰਾਉਂ
14. ਸ. ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲੁਧਿਆਣਾ
15. ਸ. ਮੇਜਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹੱਲਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਜਗਰਾਉਂ
16. ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੀਮਾਨ ਸ਼ੇਰਪੁਰਾ ਰੋਡ ਰਤਨ ਨਿਵਾਸ ਜਗਰਾਉਂ।

ਨੋਟ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਟਰੈਕਟ ਨੰ: 176 'ਹਮ ਕਰਜ ਗੁਰੂ ਬਹੁ ਸਾਂਢੇ' ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸ਼ਵ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸ਼ਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਵੇਗਾਂ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ
ਪਟਿਆਲਾ

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ
ਦਸੰਬਰ 1979

ਛਾਪਕ
ਫੂਲਕੀਆਂ ਪ੍ਰੈਸ
ਪਟਿਆਲਾ